

Jazykové vzdělávání přistěhovalců ve Švédsku – analýza současného stavu na pozadí migrace a integrace

Milena Öbrink Hobzová

Abstrakt

Švédsko patří v Evropě mezi cílové země, do nichž ročně míří tisíce přistěhovalců, především uprchlíků žádajících o azyl. Již v 60. a 70. letech 20. století zde vznikly jazykové kurzy, které byly určeny pro pracovní přistěhovalce. V současné době existují pod názvem „Utbildning i svenska för invandrare“, dříve „Svenskundervisning för invandrade“ („Vyučování švédštiny pro přistěhovalce“ – dále SFI). SFI se dělí do tří vzdělávacích stupňů, tzv. „Studieväg“ 1 (skládá se z kurzů A, B), „Studieväg“ 2 (zahrnuje kurz B a C) a 3 (zahrnuje kurzy C, D). Všechny tři uvedené úrovně mohou navštěvovat skupiny přistěhovalců s různým účelem pobytu (kurzů se mohou zúčastnit jak studenti, tak pracovní přistěhovalci či azylanti) i s různým stupněm vzdělání. I když zmíněné kurzy hrají důležitou roli v procesu integrace nově příchozích do švédské společnosti, stávají se předmětem kritiky i snah o reformu. Příspěvek si klade za cíl na pozadí migrace popsat, analyzovat a také zhodnotit současný stav kurzů SFI pro dospělé přistěhovalce ve Švédsku.

Klíčová slova: kurzy švédštiny pro přistěhovalce (SFI), jazykové vzdělávání cizinců, integrace dospělých přistěhovalců, migrace, integrace, vzdělávání dospělých, Švédsko.

Language Training of Immigrants in Sweden: Analysis of the Current State on the Background of Migration and Integration

Abstract

Sweden is one of European most wanted immigration destination countries, annually thousands of migrants head for this country, especially refugees apply here for asylum. Therefore, this country has had many years of experience with the education of adult immigrants. Already in the 60s a 70s the language courses (today known as „Utbildning i svenska för invandrare“, Swedish for immigrants, further SFI) were established. SFI is divided into three educational levels, the so-called „Studieväg“ 1 (consists of classes A, B), 2 (includes courses B and C) and 3 (includes classes C, D). All the three above mentioned courses are aimed at immigrants with various types of stay permits and different levels of education. Although SFI plays an important role in the Swedish integration policy, it is the constant object of critics and reform attempts. On the background of migration the following paper aims to describe, analyze and evaluate SFI courses in Sweden.

Key words: Swedish tuition for immigrants, language education of foreigners, integration of adult immigrants, migration, integration, adult education, Sweden.

Úvod

V současnosti jsou migrace a integrace přistěhovalců aktuálním tématem nejen v České republice, ale také v ostatních zemích Evropské unie – zvláště v důsledku tzv. uprchlické krize. Bez aplikace pedagogiky (v případě dospělých přistěhovalců andragogiky) není však integrační proces možný, neboť první krok k začlenění nově příchozích vede vždy přes jazyk majority, který si musejí osvojit. Navíc je nutné v rámci multikulturní výchovy pracovat nejen s přistěhovalci a jejich dětmi, ale také s většinovou společností. Cizinci se musí naučit chápat hodnoty, jež vyznává většinová společnost, neodmítat je a v nové společnosti se neizolovat. U většiny je pak nutné posilovat toleranci, respekt k odlišnostem, nebo jen k tomu, že na území státu žijí lidé, kteří se sice narodili v jiné zemi, nyní ale žijí zde a mají rovněž právo utvářet hodnoty dané společností. Zdroj inspirace, jak se lze s migrací a integrací přistěhovalců vyrovnat, můžeme hledat v zahraničí, v zemích, které s přistěhovalectvím a následnou integrací nově příchozích mají delší zkušenost.

Možným příkladem, především vzdělávacího systému pro dospělé přistěhovalce, může být Švédsko. Neznamená to ale, že by se této zemi veškeré problémy vyhnuly. Na pozadí historického vývoje migrace v uvedené severské zemi se níže pokusíme ilustrovat současnou podobu jazykového vzdělávání dospělých přistěhovalců ve Švédsku.

Blíže popíšeme, analyzujeme a zhodnotíme nejen jejich současnou podobu, ale také jejich roli v procesu integrace přistěhovalců.

Především jsme pracovali se zahraniční odbornou literaturou. Informace ke vzdělávání dospělých cizinců ve Švédsku jsme hledali rovněž na internetu i v dostupných databázích. Získané informace jsme dále třídili podle důležitosti a podle zaměření na-
šeho tématu.

Také jsme operacionalizovali pojmy, které jsme později používali v textu (např. dospělost, cizinec, integrace). Při psaní textu jsme aplikovali sekundární analýzu – převážně v případech práce s oficiálními statistikami.

Vzhledem k tomu, že jsme určovali přistěhovalecké vlny, které v minulosti zasáhly Švédsko, využívali jsme při psaní také historickou metodu (Murdza, 2010): při zpracování zmíněné problematiky jsme nahlíželi do vládních i vzdělávacích dokumentů (např. švédského úřadu Skolverket). Při práci se získanými informacemi jsme uplatňovali rovněž dvě základní metody vědecké práce – analýzu a syntézu. Abychom dokreslili aktuální debatu o imigraci, integraci a také o stavu jazykových kurzů pro přistěhovalce, dovolili jsme si v průběhu psaní čerpat informace z novinových článků.

1 Vymezení základní terminologie

Prvním základním termínem je *dospělost*. O určení hranice dospělosti se již pokusilo mnoho vědců (nejen z oblasti pedagogiky, ale také z psychologie či biologie a dalších věd). Avšak jak v České republice, tak Švédsku je jako dospělost určeno stáří 18 let. Z hlediska biologického zrání či psychosociální dospělosti lze o této hranici diskutovat, neboť lidé pohlavně dospívají dříve než v 18 letech, mnohdy jsou však sociálně i ekonomicky závislí na své původní rodině (Petřková & Špatenková, 2008, s. 17). Podle Mezinárodní standardizace klasifikace vzdělávání (ISCED – *International Standard Classification of Education*) je dospělou osobou jedinec starší 15 let, který není zahrnut do normálního vzdělávání (Palán, 1997, s. 33). Zmíněná definice dospělosti se odráží také v tom, pro jak staré zájemce jsou kurzy SFI ve Švédsku určeny (viz kap. 3).

Švédská legislativa nedefinuje pojem *invandrare* (do českého jazyka lze přeložit jako „přistěhovalec“), ale *utlänning*, což můžeme přeložit jako cizinec, občan jiného státu než Švédska, s uvedeným pojmem pracuje švédský zákon o cizincích (Utlänningslag, 2005: 716). Ten dále vymezuje azyl a status uprchlíka. Azyl je v kap. 1, § 3 definován jako povolení k pobytu, které je uděleno cizinci, jenž splnil podmínky pro doplňkovou ochranu (Utlänningslag, 2005: 716). „Švédské vládní dokumenty i zákony pracují s termínem *nyanlända*, obvykle ve spojení *nyanlända flyktingar*, což lze přeložit jako „nově příchozí uprchlíci“. Právě tato skupina využívá individuálních integračních plánů, jejichž součástí bývá také povinný kurz SFI“ (Őbrink Hobzová, 2014, s. 12). Na tomto místě je však nutno podotknout, že kurzy SFI mohou využít jak uprchlíci, kteří získali mezinárodní ochranu

(v české terminologii tzv. azylanti), tak přistěhovalci, kteří přišli do Švédska za prací či za studiem. Protože všechny uvedené skupiny hodlají ve Švédsku pobývat dlouhodobě, dovolujeme si v našem příspěvku používat souhrnný termín přistěhovalci.

Integraci chápeme podle F. Heckmana (2005, s. 100), jenž ji charakterizuje jako: „...the inclusion of new populations into the existing social structures of the immigration country with a consequent reduction of differences in their positions and relations“⁷. V rámci sociální integrace rozlišuje výše uvedený autor čtyři dimenze: *strukturální integraci* (např. získání práv a přístupu ke členství, pozicím i statusu v klíčových institucích přijímací společnosti – tj. přístup ke vzdělání, na trh práce, složitost získání občanství apod.), *kulturní integraci* (nutné změny lidí v oblasti myšlení, kultury, chování a jejich postoje, sem můžeme zařadit jazykové vzdělávání přistěhovalců), *interaktivní* (interakce s většinou) a *identifikační* (způsob vnímání přijímací země přistěhovalcem, jeho identifikace s novou společností) dimenzi integrace. Protože je jazykové vzdělávání součástí kulturní dimenze integrace, pokusíme se níže v našem příspěvku představit systém jazykových kurzů také v souvislosti s integrací přistěhovalců ve Švédsku.

2 Vývoj migrace a integrace ve Švédsku po 2. sv. válce

Migrace po 2. sv. válce proměnila relativně kulturně a jazykově homogenní Švédsko v multikulturní společnost, jakou je nyní ve druhém desetiletí 21. století. Za počátek masivnější migrace do Švédska lze označit 60. a 70. léta 20. století, kdy se především jednalo o pracovní migranty. V roce 1971 jich zde pobývalo celkem 416 600 (Boye-Møller, 1973, s. 505). Neustále se zvyšující počet přistěhovalců se odrazil v nutnosti organizovat jazykové vzdělávání – nejdříve mělo podobu neformálního vzdělávání pro pracující (Tingbjörn, 2004). Později se výuka stala součástí pracovní doby na pracovištích větších podniků. V důsledku ekonomické recese však v polovině 70. let (přesněji od 1. ledna 1973) vyvstala nutnost poskytovat jazykové vzdělávání také pro nezaměstnané přistěhovalce (Boye-Møller, 1973, s. 510). Právě zde můžeme hledat kořeny kurzů SFI.

V současné uprchlické krizi se kromě Německa stává také Švédsko cílovou zemí lidí prchajících z válkou zmítaných oblastí (např. utečenci ze Sýrie – Migrationsverket, 2013). Důvodem může být i to, že Švédsko si během 2. poloviny 20. století vybuchovalo poměrně dlouhou tradici přijímání uprchlíků. Vnímání Švédska jako „země poskytující bezpečí“ můžeme hledat již v době 2. světové války a těsně po ní (1945–1949). Nejdříve sem mířili lidé, již utíkali před nacismem. Poté do této severské země prchali ti, kteří zde hledali jak po roce 1948, či po krátkém uvolnění v 60. letech svobodu před komunismem. V mnoha případech se to týkalo rovněž československých politických emigrantů (především po roce 1968). V 70. letech 20. stol. ve Švédsku žádali o meziná-

⁷ „...jde o inkluzi nové populace do již existujících sociálních struktur přijímací země, která má za následek redukci rozdílů v pozicích a vztazích“ (Heckman, 2005, s. 100) – překlad autorky.

rodní ochranu váleční utečenci z africké Eritrey, později Kurdové. Po politickém puči šlo o občany Chile a občany Iránu, v 80. a 90. letech Iráku. Velká vlna utečenců zasáhla zmíněnou severskou zemi během válek v bývalé Jugoslávii (Westin & Dingu-Kyrklund, 2003, s. 111). Mnoho válečných uprchlíků přichází do Švédska i v současnosti. Důvodem může být to, že Švédsko má pověst dobré hostitelské země, která se o takové skupiny uprchlíků postará. Velkým motivem však pro tyto lidi může být důvod, že ve Švédsku již žijí jejich příbuzní.

Podle statistik žilo na území tohoto severského státu na konci července 2015 celkem 9 804 082 obyvatel. Během první poloviny tohoto roku se na území Švédska přistěhovalo celkem 59 854 lidí, což bylo o 6 procent více než ve stejném období před rokem. Z toho se však v případě 9 190 lidí jednalo o švédské občany, kteří žili v zahraničí a vrátili se zpět „domů“. V případě 22 691 přistěhovalců šlo o občany severských zemí a EU. Tito lidé si nemusejí žádat na území Švédska o povolení k pobytu. Z ostatních 37 163 imigrantů byla důvodem žádost o azyl. V této skupině bylo více žen než mužů. Ženy jako svůj důvod k pobytu ve Švédsku uváděly sloučení rodiny, muži si častěji podávali žádost o azyl. Největší skupinou přistěhovalců byli Syřané – celkem 12 161 lidí. Vzrostly však také počty jiných národnostních skupin; např. Eritrejců se v 1. pololetí 2015 přistěhovalo celkem 3 755, což je o 67 % více než ve stejném období předchozího roku. Nejpočetnějšími přistěhovalci z řad EU zemí byli Poláci – celkem 2 525 občanů (Statistiska centralbyrån – dále SCB, 2015a).

V roce 2012 tvořili cizí státní příslušníci 7 % švédské populace (v roce 1960 jen 2,5 % – SCB, 2013), v roce 2014 to bylo 7,6 % (SCB, 2015b). Podle statistik SCB se počet přistěhovalců ve Švédsku zvyšuje. Obvykle jde o imigranty Středního východu (Sýrie, Irák, Irán či Afganistán), Afriky (např. Somálska, Eritrey), ale také ze zemí Evropské unie (Polsko, Finsko, Rumunsko) či evropských třetích zemí (Turecko, Srbsko) nebo z asijských zemí – např. Indie, Čína (SCB, 2015b). Podle SCB (2015b) pobývalo ve Švédsku v roce 2014 celkem **739 435** cizinců – jen pro srovnání v roce 1960 zde bylo 190 621 cizinců (Öbrink Hobzová, 2014, s. 18).

Oficiálně se k integrační politice tamní vláda přihlásila v roce 1996. Tehdy byl navržen zákon *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrarpolitik till integrationspolitik* (lze přeložit jako *Švédsko, budoucnost a rozmanitost – od imigrační politiky k politice integrací*). V uvedeném dokumentu zazněl požadavek zajistit ve Švédsku práva a příležitosti všem lidem – bez rozdílu příslušnosti k etnicitě či kulturnímu zázemí (Wiesbrock, 2011, s. 50). Z tohoto hlediska můžeme jazykové kurzy vnímat jako základ toho, aby se později mohl přistěhovalec ve švédské společnosti uplatnit a plně se do ní integrovat.

Podle švédské vlády má integrace nově příchozích probíhat ihned po jejich příchodu na území uvedeného státu. Je požadováno, aby jazykové kurzy byly nabídnuty přistěhovalci do tří měsíců od vstupu na území Švédska. Dokument z roku 2008, tzv. *Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration* (můžeme přeložit jako *Opatření proti sociálnímu vyloučení – Vládní strategie pro integraci*), obsahuje jako jed-

nu z klíčových oblastí podporu jazykových dovedností přistěhovalců včetně rovných příležitostí ke vzdělání (European Commission, 2012). Dále lze zmínit dokument tzv. *Nyanlända invandrades arbetsmarknadsetablering – egenansvar med professionellt stöd* (Pracovní uplatnění nově příchozích přistěhovalců na trhu práce – podpora zodpovědnosti jedince na základě odborného poradenství), který začal platit od roku 2010 a klade si za cíl umožnit přistěhovalcům rychlejší přístup na pracovní trh (European Commission, 2012).

Ve Švédsku funguje tzv. individuální integrační plán. Ten sestavuje přistěhovalec společně s pracovníky *Arbetsförmedlingen* (Úřadu práce) a trvá maximálně 24 měsíců. Pro účast v něm jsou zohledněny např. nejen pracovní zkušenosti migranta, ale také jeho dosažené vzdělání. Výše uvedený integrační program obsahuje minimálně jazykové kurz: SFI – kurzy švédštiny pro přistěhovalce, dále občanské vzdělávání ve smyslu sociokulturních kurzů či přípravné aktivity na zaměstnání. Ti imigranti, již se do zmíněného programu zapojí, mohou pobírat sociální podporu (Regeringskansliet – Ministry of Integration and Gender, 2009). Je dobré podotknout, že se zmíněný program týká především uprchlíků (Regeringskansliet, 2002).

Z výše uvedených dokumentů vyplývá, že jsou ve Švédsku nastavena všechna opatření tak, aby nově příchozím byla podána jednak „pomocná ruka“, zároveň aby jim bylo umožněno vzdělávat se, postupně si najít práci a začlenit se do společnosti. Některé výzkumy tyto domněnky potvrzují. Jedním z nich je MIPEX – *Migrant Integration Policy Index*, jenž v současnosti měří integrační politiku ve 38 zemích světa a evaluuje ji na základě osmi oblastí: přístupu na pracovní trh, dlouhodobého pobytu, práva na sloučení rodiny, získání politických práv, přístupu ke vzdělání a zdravotní péči, přístupu k získání občanství, celkové antidiskriminační politiky. V tomto výzkumu se Švédsko umístilo na 1. místě. V současné době, kdy Evropu zaplavují xenofobní až rasistické názory a kdy se také ve Švédsku krajně pravicová strana tzv. Švédští demokraté dostala do parlamentu, je pozitivním zjištěním, že podle uvedeného výzkumu má švédská veřejnost v porovnání s ostatními severskými zeměmi a tradičními přistěhovaleckými zeměmi pozitivní postoj vůči přistěhovalcům – více než 80 % Švédů je přesvědčeno, že Švédsko má dát přistěhovalcům stejná práva jako svým občanům, zároveň jsou tito lidé toho názoru, že přistěhovalci obohacují tuto severskou zemi jak kulturně, tak ekonomicky (MIPEX, 2015).

Také přístup ke vzdělání byl v rámci výše uvedeného výzkumu hodnocen velmi kladně. Avšak Wiesbrocková (2011, s. 58) ve své analýze týkající se úspěšnosti švédské integrační politiky podotýká, že švédský systém není v praxi tak efektivní a úspěšný, jak by se mohlo na první pohled zdát. Jako příklad uvádí, že v roce 2007 více než polovina (55 %) studentů z řad dospělých přistěhovalců integrační program nedokončila. Navíc pouze 18 % z těch, již se výše zmíněného integračního programu zúčastnili, později získalo práci. Výše uvedená autorka (tamtéž, s. 58–59) rovněž poukazuje na to, že se jazykových kurzů SFI účastní asi jen polovina cizinců, i když je mohou dobrovolně navštěvovat také občané EU či EHS. Celým jazykovým programem SFI projde jen 25 % jeho

účastníků, což opět snižuje dopad jazykového vzdělávání na tuto skupinu. Podobně o dokončení kurzů SFI referoval v roce 2012 také státní úřad Skolverket, který zveřejnil statistiku, podle níž ve výše zmíněném roce dokončilo kurzy SFI pouze 38 % účastníků a 23 % toto vzdělávání přerušilo (Skolverket, 2013c, s. 4). Jako problém můžeme vnímat i to, že přistěhovalec, jenž dochází do SFI, se sice naučí základy švédštiny, ale po dobu docházení do kurzu „vypadne“ z pracovního prostředí. Z tohoto pohledu lze tvrdit, že přistěhovalcům (především azylantům), již se ve Švédsku účastní integračního programu, hrozí riziko vyloučení z pracovního trhu a rovněž odloučení od švédské majority (Wiesbrock, 2011, s. 59). V souvislosti s tím, jakou péči poskytují švédský stát přistěhovalcům, můžeme hovořit o tzv. „naučené bezmocnosti“ (anglicky *learned helplessness*). Jedná se o stav, kdy systém propracované péče začne negativně ovlivňovat schopnost přistěhovalce spoléhat se sám na sebe a projevovat iniciativu (Lindbeck, 1986, s. 77).

Na druhou stranu oficiální statistiky SCB uvádějí, že podle dat celkem 6 z 10 uprchlíků, kteří se přistěhovali v letech 1997 až 1999, mají v současné době ve Švédsku práci. Většina z nich pocházela z Iráku nebo ze zemí bývalé Jugoslávie. V tomto období se také do Švédska přistěhovalo cca 20 000 příbuzných uprchlíků, kteří získali pobyt na základě sloučení rodiny – země původu byly Irák, bývalé země Jugoslávie a Turecko (Nylin, 2015). Jak je z výsledků patrné, tyto skupiny přistěhovalců se těžko uplatňují na pracovním trhu – ještě i po 13 letech pobytu je patrný rozdíl mezi zaměstnaností rodilých Švédů a těchto skupin přistěhovalců (uprchlíků). Na druhou stranu se i toto procento zaměstnanosti jeví jako velký úspěch, neboť právě Švédsko je zemí, kam míří velké procento neevropských přistěhovalců (často lidé s velmi nízkým vzděláním, proto také ostatně existují kurzy gramotnosti pro některé skupiny žen, které do té doby neměly ke vzdělání přístup – např. ženy z Afghánistánu, jež se učí číst a psát ve švédštině – autorka sama takový kurz navštívila ve Stockholmu). Zároveň je nutné si uvědomit, že v mnoha těchto případech šlo o jedince, kteří si kvůli válce prošli velkými útrapami, které v nich mohly vyvolat posttraumatický stres. Často ztratili své blízké, s čímž se jistě vyrovnávali dlouhá léta.

I ve Švédsku dochází k určité segregaci imigrantů od majority. Westin a Dingu-Kyrklundová (2003, s. 126) výše zmíněnou situaci vnímají jako poměrně závažnou a referují o tom, že velká města mají své segregované části, v nichž jsou koncentrováni přistěhovalci (často právě azylanti) z různých zemí a různého etnika (jako příklad lze uvést Rosengård v Malmö, Bergsjön v Göteborgu). Zmínění autoři uvádějí, že jsou v těchto lokalitách problémy s nezaměstnaností, kriminalitou i velkou závislostí na státní podpoře.

Nástrojem, který stojí na počátku integrace nově příchozích do společnosti, je švédština. Proto kurzy SFI (*Svenskundervisning för invandrare*) hrají v integračním procesu důležitou roli.

3 Kurzy SFI – současný stav a kritika

V případě kurzů *Svensundervisning för invandrare* (SFI) jde o základní jazykové vzdělávání ve švédském jazyce, které si klade za cíl vybavit dospělé, již mají jiný mateřský jazyk než švédštinu, základními znalostmi švédštiny (Skolverket, 2013a). Zároveň by jim mělo poskytnout takové jazykové kompetence, které by jim zajistily komunikaci a aktivní účast v každodenním společenském a pracovním životě. Úkolem SFI je také umožnit dospělým, již mají minimální či žádné dovednosti v oblasti čtení a psaní, získat gramotnost (Skolverket, 2013a). V praxi jde v tomto případě často o azylanty. Kurzy SFI jsou poskytovány osobám, které mají pobyt na území Švédska a jež ve druhé polovině kalendářního roku dosáhnou 16 let. Tito lidé nemusejí mít žádné znalosti švédštiny (Skolverket, 2013b).

Registrovat se může každý ze zájemců na příslušném odboru obce, v níž jedinec žije. Může se přihlásit kdokoli, kdo má ve Švédsku buď již povolení k pobytu, či trvalý pobyt (včetně případů, v nichž byla jedinci již udělena forma mezinárodní ochrany, SFI se pak stává součástí individuálního integračního plánu). Příslušní pracovníci provedou se zájemcem pohovor a pozvou ho/ji na rozřazovací test, který by měl pomoci určit, do jaké úrovně by měl být zařazen (Lundskommun, 2013). Organizace kurzů je plně v kompetenci obcí, tzv. „kommun“.

Systém SFI se dělí do tří vzdělávacích stupňů, tzv. „Studieväg“ – první z nich „Studieväg“ 1 (skládá se z kurzů A, B), „Studieväg“ 2 (zahrnuje kurz B a C) a „Studieväg“ 3 (zahrnuje kurzy C, D). Všechny tři uvedené kurzy se zaměřují na různé skupiny přistěhovalců, kteří dosáhli rozdílného vzdělání a mají rovněž jiné cíle. Zatímco stupeň 1 se soustředí na dospělé s nízkým vzděláním, do kurzů stupně 3 docházejí lidé s vyšším stupněm vzdělání, u kterých se předpokládá, že mají již vytvořené učební strategie k tomu, aby se naučili nový jazyk. Proto se u každého vzdělávacího stupně liší počet hodin, kterými je výuka přistěhovalce dotována v rámci SFI (Skolverket, 2012, s. 9). Ve vládních dokumentech se neobjevuje specifikace toho, jaké konkrétní vzdělání by měli mít zájemci za sebou, pokud chtějí výše uvedené kurzy studovat. Důležité však je, že se v tomto systému počítá s tím, že lidé s vyšším vzděláním budou mít již vytvořené učební strategie k tomu, aby se švédštinu naučili; např. město Lund na svých webových stránkách uvádí, že SFI 1 (kurz A a B) lze zvládnout za cca 2 roky při dotaci 1000 hodin, SFI 2 (kurzy B a C) za asi 1,5 roku při hodinové dotaci 750 hodin a stupeň SFI 3 lze vystudovat za 525 hodin, tj. cca za 1 rok (Lundskommun, 2013).

Kurzy odpovídají jazykovým kompetencím podle Společného evropského jazykového referenčního rámce. Kurz A je na úrovni A1-/A1, kurz B odkazuje na úroveň A1/A2, kurz C na A2/A2 + a D na B1/B1 + (Skolverket, 2012, s. 9). Po kurzech B, C a D následuje národní zkouška (Skolverket, 2012, s. 9–10), jejíž složení či nesložení nemá vliv na udělení nebo neudělení trvalého pobytu a švédského občanství.

Z andragogického hlediska je nezbytné ocenit to, že kurzy SFI berou ohled na stávající zkušenosti a znalosti dospělých účastníků. Zároveň by podle nařízení měly být kurzy SFI individualizovány, neboť mají být kombinovatelné se všemi aktivitami, do kterých jsou dospělí zapojeni (práce, další vzdělávání atd.), což může být pro jejich organizaci poměrně složité (Skolverket, 2012, s. 7). Proto v praxi flexibilita kurzů z hlediska času, místa a obsahu vzdělávání nebývá naplněna, záleží vždy na možnostech obce, v níž jsou kurzy pořádány. Individualizace kurzů navíc často způsobuje nepřehlednost a problémy pro lektora, který má za úkol pracovat s velmi nestálou a heterogenní skupinou, ve které se mohou účastníci postupně střídát i na základě toho, jak rychle si osvojují jazyk.

Zároveň se tyto kurzy potýkají s nedostatkem kvalifikovaných vyučujících, což se negativně podepisuje na kvalitě výuky. Průzkumy ukázaly, že pouze 53 % lektorů na soukromých jazykových školách, které SFI poskytují, v porovnání s 78 % lektory vyučujícími v SFI na komunitních školách má dostačující vzdělání (Skolverket, 2007). Autorky I. Lindbergová a K. Sandwallová (2007) poukazují na problém, že SFI se stalo agendou aktérů sociální politiky obecně. Pomoc od státu, která má za cíl zajistit péči o uvedenou skupinu, může v praxi vyústit v naučenou bezmocnost migrantů. Jde o taková opatření, které mají opačný účinek, než bylo zamýšleno – začínou negativně ovlivňovat schopnost přistěhovalce spoléhat se sám na sebe a projevovat iniciativu (Lindbeck, 1986, s. 77). Jako příklad takového opatření lze uvést finanční odměny azylantům za to, když se budou lépe (tj. rychleji a efektivněji) v kurzech SFI učit švédsky.

O integraci cizinců v souvislosti s kurzy SFI se v současnosti diskutuje na švédských zpravodajských serverech všech velkých deníků, např. *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet* či *Expressen*. V roce 2008 dokonce předseda *Svenskt Näringsliv* – *Asociace soukromých podnikatelů*, F. Rezania (2008), uvedl, že se v případě kurzů SFI jedná nejen o neúspěch švédské imigrační, ale také vzdělávací politiky. Autor (tamtéž, 2008) upozorňuje, že tento druh vzdělávání se v praxi máji účinkem, protože není adaptován na potřeby studentů (stejný kurz SFI navštěvují azylanté ve Švédsku, občané EU zemí a další imigranti ze třetích zemí). Je toho názoru, že každodenní výuka zabraňuje lidem, kteří si ve Švédsku našli práci, vykonávat své zaměstnání a zároveň si zlepšovat svou švédštinu v praxi. Mnohdy jsou pak studující nuceni projít celým kurzem SFI a práci si najít až po jeho skončení. Oddálení vstupu na pracovní trh v cílové zemi má přitom negativní vliv na jejich integraci (včetně jazykových dovedností).

Stává se také, že někteří poskytovatelé kurzů se snaží nabízet takové základní kurzy SFI, které si kladou za cíl připravit účastníka pro málo kvalifikované pracovní pozice. Pro celkovou sociální integraci však nestačí přistěhovalcům pouze reprodukovat několik frází uplatnitelných na méně kvalifikovaných pozicích. Rychlý vstup přistěhovalce na takto orientovaný pracovní trh může naopak bez jeho dalších jazykových znalostí vyústit v zastavení jeho kariérního růstu, což bude v dlouhodobé perspektivě znamenat, že některá pracovní místa budou obsazována pouze přistěhovalci.

Závěr

Švédsko nabízí v současné době propracovaný systém jazykového vzdělání pro dospělé přistěhovalce. Je však otázkou, zda se někdy podaří najít dokonalý způsob jazykového vzdělávání, který výrazněji přispěje k integraci přistěhovalců na pracovním trhu integrace přistěhovalců na pracovní trh. Troufáme si souhlasit s F. Rezaniem (2008), jenž navrhuje, aby se vytvořila širší nabídka různých kurzů. Jeho ideou je, aby existovaly základní kurzy švédštiny pro ty, již mohou docházet do kurzů v denním studiu (především azylanty, kteří se účastní integračního programu a nemají ve Švédsku zatím práci), a pro ty přistěhovalce, již přišli do Švédska za účelem získat práci a potřebují mít možnost docházet do kurzu po pracovní době.

Je tedy otázkou, jaká reforma kurzy SFI zasáhne. Kromě toho je však nutné posilovat vzájemné vztahy přistěhovalců se švédskou majoritou i vzájemnou toleranci mezi přistěhovalci samotnými, protože je jasné, že se příliv přistěhovalců do Švédska v blízké budoucnosti nezastaví.

Literatura

- Boye-Møller, M. (1973). Language training for immigrant workers in Sweden. *International Labour Review*, 108(6), 505–515.
- European Commission. (2012). Sweden. In *European Web Site on Integration*. [online]. [cit. 21. 3. 2012]. Dostupné z [www: <http://ec.europa.eu/ewsi/en/info_sheet.cfm?ID_CSHEET=22>](http://ec.europa.eu/ewsi/en/info_sheet.cfm?ID_CSHEET=22).
- Heckman, F. (2005). National Modes of Immigrant Integration. In F. Heckman, W. Bosswick & Husband Ch., *Comparative European Research in Migration, Diversity and Identities* (99–111). Bilbao: University of Deusto.
- Lindbeck, A. (1986). *Hur mycket politik tål ekonomin? Högschkatesamhällets problem*. Stockholm: Bonniers.
- Lindberg, I. & Sandwall, K. (2007). Nobody's darling? Swedish for adult immigrants: A critical perspective. *Prospect*, 42(3), 79–95. [online]. [cit. 12. 6. 2015]. Dostupné z: http://www.ameprc.mq.edu.au/docs/prospect_journal/volume_22_no_3/Nobodys_darling.pdf.
- Lundskommun. (2013). Swedish language instruction for immigrants. In *Lund.se* [online]. [cit. 9. 7. 2014]. Dostupné z: <http://www.lund.se/Vuxenutbildning-Lund/Utbildningar/SFI---Svenska-for-invandrade/Swedish-language-instruction-for-immigrants/Frequently-asked-questions-and-answers/>.
- Migrationverket. (2013). More than 111,000 individuals were granted residence permits in 2012. In *Migrationsverket.se*. [online]. [cit. 9. 7. 2013]. Dostupné z: http://www.migrationsverket.se/info/6627_en.html.
- MIPEX (2015). *Migrant Integration Policy Index*. [online]. [cit. 9. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.mipex.eu/countries>.
- Nylin, A.K. (2015). Majoritet av flyktingar i arbete efter 10 år. In *Statistiska centralbyrån – scb.se* [online]. [cit. 10. 9. 2015]. [aktualizováno 3. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Majoritet-av-flyktingar-i-arbete-efter-10-ar/>.

- Őbrink Hobzová, M. (2014). *Jazykové vzdělávání dospělých imigrantů v České republice a ve Švédsku*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Palán, Z. (2003). *Základy andragogiky*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského.
- Petřková, A., & Špatenková, N. (2008). *Vybrané kapitoly z psychologie dospělých: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Regerinskansliet. (2002). Swedish Integration Policy for the 21st Century. In Temaasyl.se. [online]. [cit. 10. 6. 2014]. Dostupné na internetu: <<http://www.temaasyl.se/Documents/%C3%96vrigt/Engelskt+material+om+Sverige/integration+policy.pdf>>
<<http://www.mipex.eu/countries>>.
- Rezania, F. (2008). SFI har hindrat integration i 40 år. *Expressen*. [online]. [cit. 10. 11. 2009]. Dostupné na internetu: <<http://www.expressen.se/debatt/1.1244813/sfi-har-hindrat-integration-i-40-ar>>.
- SCB. (2012). Helårsstatistik – Riket befolkning efter födelseland och ursprungsland. In *Statistiska centralbyrån – scb.se* [online]. [cit. 10. 7. 2013]. Dostupné z: <<http://www.scb.se/Pages/ProductTables.aspx?id=25795>>.
- SCB. (2013). Summary of population statistics 1960 – 2012. In *Statistiska centralbyrån* [online]. [cit. 10. 7. 2013]. Dostupné z: <http://www.scb.se/en_/Finding-statistics/Statistics-by-subject-area/Population/Population-composition/Population-statistics/Aktuell-Pong/25795/Yearly-statistics--The-whole-country/Summary-of-Population-Statistics-1960--2012/>.
- SCB. (2015a). Halvaårsstatistik invandring och utvandring: Invandring första halvåret 2015 In *Statistiska centralbyrån – scb.se* [online]. [cit. 10. 9. 2015]. [aktualizováno 17. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/>.
- SCB. (2015b). Summary of population statistics 1960–2014. In *Statistiska centralbyrån – scb.se* [online]. [cit. 10. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.scb.se/en_/finding-statistics/statistics-by-subject-area/population-composition/population-statistics/aktuell-pong/25795/yearly-statistics--the-whole-country/26040/>.
- SCB. (2015c). Invandring första halvåret. In: *Statistiska centralbyrån – scb.se* [online]. [cit. 10. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/>.
- Skolverket. (2007). *Descriptive data on pre-school activities, school-age childcare, schools and adult education in Sweden 2006* [online]. [cit. 12. 3. 2013]. Stockholm: Skolverket. Dostupné z: <<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1705>>.
- Skolverket. (2013a). Who is the education intended for? In *Skolverket.se* [online]. [cit. 9. 4. 2013]. Dostupné na internetu: <<http://www.skolverket.se/om-skolverket/andra-sprak-och-lattlast/in-english/the-swedish-education-system/2.883/2.900/who-is-the-education-intended-for-1.103807>>.
- Skolverket. (2013b). How are grades awarded? In *Skolverket.se* [online]. [cit. 9. 4. 2013]. Dostupné na internetu: <<http://www.skolverket.se/om-skolverket/andra-sprak-och-lattlast/in-english/the-swedish-education-system/2.883/2.900/how-are-grades-awarded-1.103808>>.
- Skolverket. (2013c). Elever och studieresultat i sfi 2012. In *Skolverket* [online]. [cit. 17. 7. 2013]. Dostupné na internetu: <<http://www.skolverket.se/publikationer?id=3034>>.
- Tingbjörn, G. (2004). Svenska som andraspråk i ett utbildningspolitiskt perspektiv – en tillbakablick. In Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (Eds.), *Svenska som andraspråk i forskning, undervisning och samhälle* (717–761). Lund: Författarna och Studentlitteratur.
- Wiesbrock, A. (2011). The integration of immigrants in Sweden: A model for the European Union? *International Migration*, 49(4), 48–66.
- Westin, Ch. & Dingu-Kyrklund, E. (2003). Immigration and integration of immigrants and their descendants: the Swedish approach. In Heckman, F. & Schnapper, D. (Eds.), *The integration*

of immigrants in European societies: national differences and trends of convergence (105–134).
Stuttgart: Lucius & Lucius.

Utlänningslag, 2005: 716 (2005) [online]. [cit. 12. 6. 2015]. In *Riksdagen.se* Dostupný z: <https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Utlanning-slag-2005716_sfs-2005-716/#K2>.

Kontakt:

Mgr. Milena Ůbrink Hobzová, Ph.D.
Cyrilometodějská teologická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Univerzitní 22, 771 40 Olomouc
E-mail: milenahobza@email.cz